

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (druga izba)

z dnia 19 września 2024 r.*

[Tekst sprostowany postanowieniem z dnia 30 stycznia 2025 r.]

Odesłanie prejudycjalne – Konkurencja – Artykuł 101 TFUE – Porozumienia między przedsiębiorstwami – Umowy zawarte między internetową platformą rezerwacji a hotelami – Klauzule parytetu cenowego – Ograniczenie akcesoryjne – Wyłączenie grupowe – Porozumienia wertykalne – Rozporządzenie (UE) nr 330/2010 – Artykuł 3 ust. 1 – Określenie rynku właściwego

W sprawie C-264/23

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Rechtbank Amsterdam (sąd rejonowy w Amsterdamie, Niderlandy) postanowieniem z dnia 22 lutego 2023 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 24 kwietnia 2023 r., w postępowaniu:

Booking.com BV,

Booking.com (Deutschland) GmbH

przeciwko

25hours Hotel Company Berlin GmbH,

Aletto Kudamm GmbH,

Air-Hotel Wartburg Tagungs- & Sporthotel GmbH,

Andel's Berlin Hotelbetriebs GmbH,

Angleterre Hotel GmbH & Co. KG,

Atrium Hotelgesellschaft mbH,

Azimut Hotelbetrieb Köln GmbH & Co. KG,

Barcelo Cologne GmbH,

Business Hotels GmbH,

* Język postępowania: niderlandzki.

Cocoon München GmbH,
DJC Operations GmbH,
Dorint GmbH,
Eleazar Novum GmbH,
Empire Riverside Hotel GmbH & Co. KG,
Explorer Hotel Fischen GmbH & Co. KG,
Explorer Hotel Nesselwang GmbH & Co. KG,
Explorer Hotel Schönaa GmbH & Co. KG,
Fleming's Hotel Management und Servicegesellschaft mbH & Co. KG,
G. Stürzer GmbH Hotelbetriebe,
Hotel Bellevue Dresden Betriebs GmbH,
Hotel Europäischer Hof W.A.L. Berk GmbH & Co. KG,
Hotel Hafen Hamburg. Wilhelm Bartels GmbH & Co. KG,
Hotel John F GmbH,
Hotel Obermühle GmbH,
Hotel Onyx GmbH,
Hotel Rubin GmbH,
Hotel Victoria Betriebs- und Verwaltungs GmbH,
Hotel Wallis GmbH,
i31 Hotel GmbH,
IntercityHotel GmbH,
ISA Group GmbH,
Kur-Cafe Hotel Allgäu GmbH,
Lindner Hotels AG,
M Privathotels GmbH & Co. KG,

Maritim Hotelgesellschaft mbH,
MEININGER Shared Services GmbH,
Oranien Hotelbetriebs GmbH,
Platzl Hotel Inselkammer KG,
prize Deutschland GmbH,
Relaxa Hotel GmbH,
SANA BERLIN HOTEL GmbH,
SavFra Hotelbesitz GmbH,
Scandic Hotels Deutschland GmbH,
Schlossgarten Hotelgesellschaft mbH,
Seaside Hotels GmbH & Co. KG,
SHK Hotel Betriebsgesellschaft mbH,
Steigenberger Hotels GmbH,
Sunflower Management GmbH & Co. KG,
The Mandala Hotel GmbH,
The Mandala Suites GmbH,
THR Hotel am Alexanderplatz Berlin Betriebs- und Management GmbH,
THR III Berlin Prager-Platz Hotelbetriebs- und Beteiligungsgesellschaft mbH,
THR München Konferenz und Event Hotelbetriebs- und Management GmbH,
THR Rhein/Main Hotelbetriebs- und Beteiligungs-GmbH,
THR XI Berlin Hotelbetriebs- und Beteiligungsgesellschaft mbH,
THR XXX Hotelbetriebs- und Beteiligungs-GmbH,
Upstalsboom Hotel + Freizeit GmbH & Co. KG,
VI VADI HOTEL Betriebsgesellschaft mbH & Co. KG,
Weissbach Hotelbetriebsgesellschaft mbH,

Wickenhäuser & Egger AG,

Wikingerhof GmbH & Co. KG,

Hans-Hermann Geiling (Hotel Präsident),

Karl Herfurtner, Hotel Stadt München e.K.,

TRYBUNAŁ (druga izba),

w składzie: A. Prechal, prezes izby, F. Biltgen, N. Wahl (sprawozdawca), J. Passer i M.L. Arastey Sahún, sędziowie,

rzecznik generalny: A.M. Collins,

sekretarz: A. Lamote, administratorka,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 29 lutego 2024 r.,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

- w imieniu Booking.com BV oraz Booking.com (Deutschland) GmbH – J. K. de Pree, H. Gornall, P.W. Post i K.J. Saarloos, advocaten,
- w imieniu 25hours Hotel Company Berlin GmbH i in. – R. Buchmann i V. Soye, Rechtsanwälte, H. C. E. P. J. Janssen i A.P. van Oosten, advocaaten,
- w imieniu rządu niemieckiego – J. Möller i P.-L. Krüger, w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu greckiego – K. Boskovits i C. Kokkosi, w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu hiszpańskiego – L. Aguilera Ruiz, w charakterze pełnomocnika,
- w imieniu rządu austriackiego – J. Schmoll i E. Samoilova, w charakterze pełnomocników,
- w imieniu Komisji Europejskiej – S. Baches Opi, G. Meessen i C. Zois, w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 6 czerwca 2024 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 101 TFUE oraz rozporządzenia Komisji (UE) nr 330/2010 z dnia 20 kwietnia 2010 r. w sprawie stosowania art. 101 ust. 3 [TFUE] do kategorii porozumień wertykalnych i praktyk uzgodnionych (Dz.U. 2010, L 102, s. 1).

- 2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu pomiędzy Booking.com BV i Booking.com (Deutschland) GmbH (zwanymi dalej łącznie „Booking.com”) a 25hours Hotel Company Berlin GmbH i 62 innymi zakładami hotelarskimi znajdującymi się w Niemczech w przedmiocie ważności w świetle art. 101 TFUE klauzul parytetu cenowego stosowanych przez Booking.com w umowach zawartych z tymi zakładami.

Ramy prawne

Rozporządzenie (WE) nr 1/2003

- 3 Artykuł 11 rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2003 z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzenia w życie reguł konkurencji ustanowionych w art. [101 i 102 TFUE] (Dz.U. 2003, L 1, s. 1), zatytułowany „Współpraca między Komisją [Europejską] i organami ochrony konkurencji państw członkowskich”, przewiduje:

„1. Komisja i organy ochrony konkurencji państw członkowskich stosują [...] reguły konkurencji [Unii] w ścisłej współpracy.

[...]

5. Organy ochrony konkurencji państw członkowskich mogą konsultować się z Komisją w każdej sprawie, która wiąże się ze stosowaniem prawa [Unii].

[...]”.

Rozporządzenie nr 330/2010

- 4 Zgodnie z art. 10 akapit drugi rozporządzenie nr 330/2010 utraciło moc w dniu 31 maja 2022 r.

- 5 Motywy 5 i 9 tego rozporządzenia brzmiały następująco:

„(5) Przywilej wyłączenia grupowego ustanowiony niniejszym rozporządzeniem powinien być ograniczony do porozumień wertykalnych, w odniesieniu do których można założyć z wystarczającą pewnością, że spełniają warunki art. 101 ust. 3 [TFUE].

[...]

(9) Powyżej 30 % progu udziałów w rynku nie można domniemywać, że porozumienia wertykalne wchodzące w zakres stosowania art. 101 ust. 1 [TFUE] zasadniczo przyniosą obiektywne korzyści takiego rodzaju i w takim zakresie, aby rekompensowały zakłócenia konkurencji, które wywołują. Jednocześnie nie można domniemywać, że takie porozumienia wertykalne albo wchodzą w zakres art. 101 ust. 1 [TFUE] albo nie spełniają warunków zawartych w art. 101 ust. 3 [TFUE]”.

- 6 Zgodnie z art. 1 ust. 1 lit. a) wspomnianego rozporządzenia:

„Do celów niniejszego rozporządzenia stosuje się następujące definicje:

a) »porozumienie wertykalne« oznacza porozumienie lub praktykę uzgodnioną zawierane między dwoma lub więcej przedsiębiorstwami, działającymi – w ramach takiego porozumienia lub praktyki uzgodnionej – na różnych szczeblach obrotu w zakresie produkcji lub sprzedaży, które dotyczą warunków zakupu, sprzedaży lub odsprzedaży niektórych towarów lub usług przez ich strony”.

- 7 Artykuł 2 tego samego rozporządzenia stanowił:

„1. Zgodnie z art. 101 ust. 3 [TFUE] oraz z zastrzeżeniem przepisów niniejszego rozporządzenia niniejszym uznaje się, że art. 101 ust. 1 [TFUE] nie ma zastosowania do porozumień wertykalnych.

Niniejsze wyłączenie stosuje się w zakresie, w jakim takie porozumienia zawierają ograniczenia wertykalne.

[...]”.

- 8 Artykuł 3 ust. 1 rozporządzenia nr 330/2010 miał następujące brzmienie:

„Wyłączenie przewidziane w art. 2 ma zastosowanie pod warunkiem, że udział dostawcy nie przekracza 30 % rynku właściwego, na którym sprzedaje on towary lub usługi objęte porozumieniem, a udział nabywcy nie przekracza 30 % rynku właściwego, na którym nabywa on produkty lub usługi objęte porozumieniem”.

Dyrektywa 2014/104/UE

- 9 Artykuł 1 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/104/UE z dnia 26 listopada 2014 r. w sprawie niektórych przepisów regulujących dochodzenie roszczeń odszkodowawczych z tytułu naruszenia prawa konkurencji państw członkowskich i Unii Europejskiej (Dz.U. 2014, L 349, s. 1), objęte przepisami prawa krajowego, zatytułowany „Przedmiot i zakres”, przewiduje:

„1. Niniejsza dyrektywa ustanawia określone przepisy niezbędne do zapewnienia, by każdy, kto poniósł szkodę wynikającą z naruszenia prawa konkurencji przez przedsiębiorstwo lub związek przedsiębiorstw, mógł skutecznie korzystać z prawa dochodzenia od tego przedsiębiorstwa lub związku pełnego odszkodowania z tytułu tej szkody. Ustanawia ona przepisy sprzyjające niezakłóconej konkurencji na rynku wewnętrznym oraz usuwające przeszkody w jego właściwym działaniu, zapewniając równoważną ochronę w całej Unii [Europejskiej] każdemu, kto poniósł taką szkodę.

2. Niniejsza dyrektywa ustanawia przepisy służące skoordynowaniu egzekwowania reguł konkurencji przez organy ochrony konkurencji oraz egzekwowania tych reguł podczas dochodzenia roszczeń odszkodowawczych przed sądami krajowymi”.

- 10 Zgodnie z art. 9 tej dyrektywy, zatytułowanym „Skutek rozstrzygnięć krajowych”:

„1. Państwa członkowskie zapewniają, by naruszenie prawa konkurencji stwierdzone w ostatecznym rozstrzygnięciu krajowego organu ochrony konkurencji lub sądu odwoławczego

było uznawane za dowiedzione w sposób niezbity do celów powództwa o odszkodowanie wytaczanego przed ich sąd krajowy na mocy art. 101 lub 102 TFUE lub na mocy krajowego prawa konkurencji.

2. Państwa członkowskie zapewniają, by ostateczne rozstrzygnięcie, o którym mowa w ust. 1, wydane w innym państwie członkowskim mogło – zgodnie z prawem krajowym – być przedstawiane przed ich sądami krajowymi co najmniej jako domniemanie faktyczne, że nastąpiło naruszenie prawa konkurencji, oraz w odpowiednim przypadku mogło być oceniane wraz z innymi dowodami powoływanymi przez strony.

3. Niniejszy artykuł pozostaje bez uszczerbku dla praw i obowiązków [sądów krajowych] wynikających z art. 267 TFUE”.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

- 11 Booking.com BV, spółka prawa niderlandzkiego z siedzibą w Amsterdamie (Niderlandy), została założona w 1996 r. i oferuje globalne usługi pośrednictwa w zakresie rezerwacji zakwaterowania za pośrednictwem swojej platformy internetowej booking.com. W swojej działalności jest wspierana przez spółki zależne mające siedzibę w innych państwach członkowskich, między innymi w Niemczech przez Booking.com (Deutschland).
- 12 Booking.com nie jest ani dostawcą, ani nabywcą usług zakwaterowania. Nie ustala on również miejsc zakwaterowania i związanych z nimi cen oferowanych na jego platformie, ponieważ elementy te są określane przez zakłady hotelarskie. Booking.com ogranicza się tym samym do łączenia na swojej platformie zakładów hotelarskich z podróżnymi.
- 13 Usługi oferowane przez platformę prowadzoną przez Booking.com są bezpłatne dla podróżnych. Zakłady hotelarskie płacą Booking.com prowizję, w przypadku gdy klient dokona rezerwacji za pośrednictwem tej platformy i jej nie odwoła. Niezależnie od tej platformy zakłady te mogą korzystać z alternatywnych kanałów sprzedaży.
- 14 W momencie wejścia na rynek niemiecki w 2006 r. Booking.com, podobnie jak inne platformy rezerwacji hotelowej, oznaczane również jako „Online Travel Agency (OTA)” (internetowe biura podróży), włączył do ogólnych warunków umów zawartych z dostawcami usług zakwaterowania tak zwaną klauzulę „szerokiego parytetu”. Zgodnie z tą klauzulą usługodawcy ci nie mogli oferować za pośrednictwem swoich własnych kanałów sprzedaży lub kanałów sprzedaży prowadzonych przez osoby trzecie, w tym konkurencyjne OTA, pokoi po cenie niższej niż cena oferowana na stronie Booking.com.
- 15 Decyzją z dnia 20 grudnia 2013 r. Bundeskartellamt (federalny organ ochrony konkurencji, Niemcy) stwierdził zasadniczo, że klauzula szerokiego parytetu stosowana przez Hotel Reservation Service Robert Ragge GmbH (zwaną dalej „HRS”), jedno z OTA prowadzących działalność na rynku niemieckim, jest sprzeczna z zakazem karteli w prawie Unii i w prawie niemieckim, i nakazał zaniechania jej stosowania.
- 16 W 2013 r. organ ten wszczął również dochodzenie w sprawie klauzuli szerokiego parytetu stosowanej przez Booking.com, która była analogiczna do klauzuli stosowanej przez HRS.

- 17 Wyrokiem z dnia 9 stycznia 2015 r. Oberlandesgericht Düsseldorf (wyższy sąd krajowy w Düsseldorfie, Niemcy) oddalił skargę wniesioną przez HRS na decyzję wspomnianego organu z dnia 20 grudnia 2013 r. Wyrok ten, który nie był przedmiotem zaskarżenia, uprawomocnił się.
- 18 Od dnia 1 lipca 2015 r. Booking.com zobowiązał się, w porozumieniu z francuskimi, włoskimi i szwedzkimi organami ochrony konkurencji, do usunięcia ze swych ogólnych warunków klauzuli szerokiego parytetu i zastąpienia jej tak zwana klauzulą „wąskiego parytetu”, zgodnie z którą nałożony na dostawców usług zakwaterowania zakaz oferowania pokoi po cenie niższej niż ceny oferowane na Booking.com stosuje się jedynie do ofert złożonych poprzez ich własne kanały sprzedaży.
- 19 [Sprostowany postanowieniem z dnia 30 stycznia 2025 r.] Decyzją z dnia 22 grudnia 2015 r., wydaną po konsultacjach z Komisją na podstawie art. 11 ust. 4 rozporządzenia nr 1/2003, federalny organ ochrony konkurencji uznał, że taka klauzula wąskiego parytetu jest również sprzeczna z zakazem karteli w prawie Unii i w prawie niemieckim, i nakazał Booking.com zaniechanie jej stosowania. Organ ten uznał zasadniczo, że takie klauzule ograniczają konkurencję zarówno na rynku świadczenia usług zakwaterowania, jak i na rynku świadczenia usług pośrednictwa internetowego przez platformy na rzecz dostawców usług zakwaterowania. Organ ten uznał również z jednej strony, że ze względu na znaczny udział, jaki posiada Booking.com na rynku właściwym, klauzule te nie mogą zostać wyłączone na podstawie rozporządzenia nr 330/2010, a z drugiej strony, że przesłanki zastosowania wyłączenia indywidualnego na podstawie art. 101 ust. 3 TFUE również nie są spełnione.
- 20 Wyrokiem z dnia 4 czerwca 2019 r. Oberlandesgericht Düsseldorf (wyższy sąd krajowy w Düsseldorfie) częściowo uwzględnił skargę Booking.com na wspomnianą decyzję z dnia 22 grudnia 2015 r. Sąd ten uznał w szczególności, że klauzula wąskiego parytetu niewątpliwie ogranicza konkurencję, ale może jednak jako ograniczenie akcesoryjne zostać uznana za niezbędną do umożliwienia Booking.com pobierania słusznego wynagrodzenia z tytułu świadczenia przez niego usług. Byłoby zatem nieuczciwe ze strony zakładów hotelarskich zarejestrowanie się na platformie rezerwacji Booking.com, a następnie zachęcenie klientów do dokonywania rezerwacji bezpośrednio u nich poprzez oferowanie lepszych cen na ich własnej stronie internetowej. Zdaniem tego sądu możliwość przeniesienia rezerwacji przez zakłady hotelarskie do ich własnych systemów rezerwacji stanowi wystarczające uzasadnienie dla tego, aby Booking.com w drodze umowy zakazał tym zakładom działań mających „efekt gapowicza” (free-riding). Tym samym klauzuli tej nie można było zdaniem tego samego sądu uznać za sprzeczną z zakazem karteli ustanowionym w prawie krajowym i w art. 101 ust. 1 TFUE.
- 21 W 2020 r. Hotelverband Deutschland e.V., związek reprezentujący ponad 2600 hoteli, wystąpił przeciwko Booking.com do Landgericht Berlin (sądu krajowego w Berlinie, Niemcy) z powództwem o odszkodowanie za szkodę, jaką, jak twierdzą członkowie tego związku, ponieśli oni z powodu klauzul parytetu cenowego.
- 22 Orzeczeniem z dnia 18 maja 2021 r. Bundesgerichtshof (federalny trybunał sprawiedliwości, Niemcy), rozpatrując odwołanie wniesione przez federalny organ ochrony konkurencji, uchylił orzeczenie Oberlandesgericht Düsseldorf (wyższego sądu krajowego w Düsseldorfie) z dnia 4 czerwca 2019 r. Trybunał ten orzekł, że klauzula wąskiego parytetu znacząco ogranicza konkurencję na rynku internetowych platform rezerwacji hotelowej, a także na rynku zakwaterowania hotelowego. Takiej klauzuli nie można uznać za „ograniczenie akcesoryjne”,

ponieważ nie wykazano, że w jego braku rentowność Booking.com byłaby zagrożona. Klauzula ta nie może również korzystać z wyłączenia na podstawie rozporządzenia nr 330/2010 ani z jakiegokolwiek innego wyłączenia z zakazu karteli na mocy prawa Unii i prawa niemieckiego.

- 23 W dniu 23 października 2020 r. Booking.com zwrócił się do Rechtbank Amsterdam (sądu rejonowego w Amsterdamie, Niderlandy), który jest sądem odsyłającym w niniejszej sprawie, z żądaniem stwierdzenia z jednej strony, że stosowane przezeń klauzule parytetu nie naruszają art. 101 TFUE, a z drugiej strony, że strony pozwane w postępowaniu głównym nie poniosły szkody z powodu tych klauzul. Tytułem żądania wzajemnego te ostatnie wniosły do tego sądu z jednej strony o stwierdzenie, że Booking.com naruszył art. 101 TFUE, a z drugiej o zasądzenie odeń odszkodowania za naruszenie art. 101 TFUE.
- 24 Zdaniem sądu odsyłającego, który uznał się za właściwy do rozpoznania sprawy wyrokiem wstępnym z dnia 26 października 2022 r., w pierwszej kolejności pojawia się pytanie, czy klauzule parytetu cenowego, zarówno szerokiego, jak i wąskiego, które są wprowadzone do umów zawartych między OTA a afiliowanymi dostawcami usług zakwaterowania, należy uznać za „ograniczenia akcesoryjne” do celów stosowania art. 101 ust. 1 TFUE.
- 25 Sąd odsyłający stwierdza, że Trybunał nie wypowiedział się dotychczas w kwestii, czy takie klauzule, na podstawie których internetowa platforma rezerwacji zakazuje dostawcom usług zakwaterowania afiliowanym z tą platformą stosowania cen niższych – w zależności od przypadku na wszystkich kanałach sprzedaży lub na niektórych innych kanałach sprzedaży – od cen oferowanych na tej platformie, mogą jako ograniczenia akcesoryjne zostać wyłączone z zakresu stosowania zakazu karteli, o którym mowa w art. 101 ust. 1 TFUE. Tymczasem kwestia ta wywołuje rozbieżne analizy, co może doprowadzić do wydania sprzecznych orzeczeń.
- 26 W tym względzie sąd ten zastanawia się, czy Booking.com nie powinien móc chronić się przed ryzykiem efektu gapowicza. W szczególności z orzecznictwa przywołanego przez powodów w postępowaniu głównym wynika, że nie jest konieczne wykazanie, iż naruszenie ograniczenia umownego zagraża rentowności przedsiębiorstwa, lecz wystarczy, aby była ona „zagrożona”. Należy również zauważyć, że w międzyczasie zarówno klauzula wąskiego parytetu, jak i klauzula szerokiego parytetu zostały prawnie zakazane w Belgii, we Francji, we Włoszech i w Austrii oraz że toczące się obecnie przed Landgericht Berlin (sądem krajowym w Berlinie) postępowanie dotyczy tej samej kwestii co kwestia rozpatrywana w niniejszym postępowaniu.
- 27 W drugiej kolejności, na wypadek gdyby należało uznać, że spornych klauzul parytetu nie można uznać za „ograniczenie akcesoryjne”, sąd odsyłający uważa, że powstaje wówczas pytanie, czy klauzule te mogą zostać wyłączone. Do celów stosowania rozporządzenia nr 330/2010 konieczne jest ustalenie, w jaki sposób zdefiniować właściwy rynek produktowy. W niniejszej sprawie sąd odsyłający uważa, że sposób zdefiniowania rynku właściwego, który ma charakter „wielostronny”, jest niejasny.
- 28 W tych okolicznościach Rechtbank Amsterdam (sąd w Amsterdamie) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:
„1) Czy klauzule szerokiego i wąskiego parytetu można uznać za ograniczenie akcesoryjne do celów stosowania art. 101 ust. 1 TFUE?

- 2) W jaki sposób, stosując rozporządzenie [nr 330/2010], należy zdefiniować rynek właściwy, w sytuacji gdy w transakcjach pośredniczy platforma [OTA], na której zakłady hotelarskie mogą oferować swoje pokoje i nawiązywać kontakt z podróżnymi mogącymi zarezerwować pokój za pośrednictwem tej platformy?”.

W przedmiocie dopuszczalności wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

- 29 Dopuszczalność wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym została zakwestionowana z trzech powodów.
- 30 W pierwszej kolejności zdaniem pozwanych w postępowaniu głównym wniosek ten nie spełnia wymogów określonych w art. 94 regulaminu postępowania przed Trybunałem, ponieważ sąd odsyłający nie przedstawił w sposób dokładny i kompletny kontekstu faktycznego, w którym zadane zostały pytania.
- 31 W tym względzie z całościowej lektury wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym wynika, że sąd odsyłający określił w sposób wystarczający ramy faktyczne i prawne, w które wpisuje się jego wniosek o wykładnię, tak aby umożliwić zarówno zainteresowanym stronom przedstawienie uwag zgodnie z art. 23 statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, jak i Trybunałowi skuteczne udzielenie odpowiedzi na ten wniosek. W szczególności sąd ten wyraźnie odniósł się do decyzji wydanych przez federalny urząd ochrony konkurencji i przez sądy niemieckie w ramach sporów między OTA a zakładami hotelarskimi w Niemczech.
- 32 Należy zatem oddalić pierwszy powód niedopuszczalności podniesiony przez pozwanych w postępowaniu głównym.
- 33 W drugiej kolejności zarówno pozwani w postępowaniu głównym, jak i rząd niemiecki podnoszą, że wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy pytań czysto hipotetycznych, niemających związku z postępowaniem głównym. Twierdzą oni, że problematyka leżąca u podstaw pytań prejudycjalnych została już poruszona przez federalny organ ochrony konkurencji w jego decyzjach z dnia 20 grudnia 2013 r. i z dnia 22 grudnia 2015 r. w odniesieniu do, odpowiednio, klauzul szerokiego parytetu i klauzul wąskiego parytetu, które to decyzje zostały ostatecznie utrzymane w mocy orzeczeniami wydanymi przez Oberlandesgericht Düsseldorf (wyższy sąd krajowy w Düsseldorfie) w dniu 9 stycznia 2015 r. i przez Bundesgerichtshof (federalny trybunał sprawiedliwości) w dniu 18 maja 2021 r. Ponieważ sąd odsyłający powinien zgodnie z przepisami art. 9 dyrektywy 2014/104 uwzględnić te decyzje i wyroki, należy zadać sobie pytanie co do konieczności przedstawienia tych pytań prejudycjalnych.
- 34 W tym względzie należy przypomnieć, że jedynie do sądu krajowego, przed którym zawisł spór i na którym spoczywa odpowiedzialność za przyszły wyrok, należy, przy uwzględnieniu okoliczności konkretnej sprawy, zarówno ocena, czy do wydania wyroku jest mu niezbędne uzyskanie orzeczenia prejudycjalnego, jak i ocena zasadności przedstawionych Trybunałowi pytań. W związku z tym jeśli zadane pytania dotyczą wykładni przepisu prawa Unii, Trybunał jest co do zasady zobowiązany do wydania orzeczenia (wyroki: z dnia 9 lipca 2020 r., Santen, C-673/18, EU:C:2020:531, pkt 26 i przytoczone tam orzecznictwo; a także z dnia 6 października 2021 r., Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, pkt 27).

- 35 Wynika z tego, że ze względu na to, iż pytania dotyczące prawa Unii korzystają z domniemania znaczenia dla sprawy, odmowa wydania przez Trybunał orzeczenia w przedmiocie pytania prejudycjalnego zadanego przez sąd krajowy jest możliwa tylko wtedy, gdy jest oczywiste, że wykładnia przepisu prawa Unii, o którą wnosi sąd krajowy, nie ma żadnego związku ze stanem faktycznym czy przedmiotem postępowania głównego, gdy problem ma charakter hipotetyczny lub gdy Trybunał nie dysponuje informacjami w zakresie stanu faktycznego lub prawnego niezbędnymi do udzielenia użytecznej odpowiedzi na pytania, które zostały mu zadane (wyroki: z dnia 9 lipca 2020 r., Santen, C-673/18, EU:C:2020:531, pkt 27 i przytoczone tam orzecznictwo; a także z dnia 6 października 2021 r., Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, pkt 28).
- 36 W niniejszym przypadku nie ma to miejsca. Odpowiedź, jakiej Trybunał udzieli na przedłożone pytania, z całą pewnością uwarunkuje rozstrzygnięcie sporu w postępowaniu głównym.
- 37 W tym względzie z akt sprawy, którymi dysponuje Trybunał, wynika, że postępowanie główne wydaje się być częściowo objęte zakresem stosowania dyrektywy 2014/104 określonym w jej art. 1. Z zastrzeżeniem ustaleń, których dokonanie należy do sądu odsyłającego, rozpatrywane przezeń żądania główne i wzajemne dotyczą bowiem nie tylko kwestii, czy przedmiotowe klauzule parytetu naruszają art. 101 TFUE, ale również tego, czy odpowiedzialność powodów w postępowaniu głównym może powstać z powodu szkody, jaką mieli ponieść pozwani w postępowaniu głównym z powodu takich klauzul.
- 38 Tymczasem art. 9 ust. 2 dyrektywy 2014/104 stanowi, że w przypadku wytoczenia powództwa o odszkodowanie z tytułu naruszenia prawa konkurencji przed sądem jednego z państw członkowskich państwa członkowskie zapewniają, by ostateczne rozstrzygnięcia krajowego organu ochrony konkurencji lub sądu odwoławczego innego państwa członkowskiego mogły być przedstawiane jako domniemanie faktyczne, że nastąpiło naruszenie prawa konkurencji.
- 39 Wynika z tego, że nawet przy założeniu, iż sąd odsyłający rzeczywiście rozpoznaje powództwo o odszkodowanie objęte zakresem stosowania tej dyrektywy, czego ustalenie należy do tego sądu, sąd ten niekoniecznie jest związany ustaleniami dotyczącymi klauzul parytetu cenowego zawartymi w decyzjach federalnego organu ochrony konkurencji lub w późniejszych orzeczeniach sądów niemieckich. To, że owe rozstrzygnięcia mogą stanowić dowód *prima facie* na okoliczność, że nastąpiło naruszenie, nie czyni zatem niedopuszczalnym niniejszego wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.
- 40 W odniesieniu do kwestii, czy i w jakim zakresie ostateczne rozstrzygnięcia wydane w Niemczech mogą mieć wpływ na ocenę, jakiej powinien dokonać sąd krajowy w odniesieniu do zgodności spornych klauzul parytetu, należy przypomnieć, że art. 9 ust. 3 dyrektywy 2014/104 stanowi wyraźnie, iż przepisy ust. 1 i 2 tego artykułu „pozostaj[ą] bez uszczerbku dla praw i obowiązków [sądów krajowych] wynikających z art. 267 [TFUE]”.
- 41 Ponadto nic nie wskazuje na to – jak stwierdzono w pkt 29 wyroku z dnia 16 grudnia 1981 r., Foglia (244/80, EU:C:1981:302) – by w postępowaniu prejudycjalnym strony naruszyły cele, dla których zostało ono przewidziane. Nawet przy założeniu, że ostatecznym celem wniesienia sprawy do sądu odsyłającego przez powodów w postępowaniu głównym było podważenie wydanych w Niemczech ostatecznych rozstrzygnięć, na mocy których klauzule te zostały uznane za sprzeczne z art. 101 TFUE, jedynie w wyjątkowych okolicznościach Trybunał powinien zbadać okoliczności, w jakich sąd krajowy kieruje do niego wnioski, w celu zweryfikowania swojej własnej właściwości.

- 42 Nie jest więc oczywiste, by żądana wykładnia przepisów wymienionych w pytaniach prejudycjalnych, o którą się zwrócono, nie miała żadnego związku ze stanem faktycznym lub przedmiotem sporu w postępowaniu głównym ani by problem miał charakter hipotetyczny.
- 43 W związku z tym drugi powód niedopuszczalności również należy oddalić.
- 44 W trzeciej kolejności pozwani w postępowaniu głównym i rząd niemiecki uważają, że wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym nie dotyczy „wykładni” traktatów i aktów prawa wtórnego w rozumieniu art. 267 TFUE, lecz dotyczy w rzeczywistości „stosowania” przepisów prawa Unii. Nie jest bowiem możliwe udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy klauzule parytetu cenowego stanowią ograniczenia akcesoryjne, które nie są objęte zakresem stosowania art. 101 ust. 1 TFUE, w sposób abstrakcyjny i niezależnie od kontekstu faktycznego, prawnego i gospodarczego, w którym są one stosowane. Definicja właściwego rynku produktowego nie jest pojęciem prawnym, lecz wymaga raczej oceny stanu faktycznego.
- 45 W tym względzie należy przypomnieć, że art. 267 TFUE nie upoważnia Trybunału do stosowania przepisów prawa Unii do określonego wypadku, lecz wyłącznie do orzekania w kwestii wykładni traktatów oraz aktów przyjętych przez instytucje, organy i jednostki organizacyjne Unii. Do Trybunału nie należy zatem ustalenie okoliczności faktycznych leżących u podstaw sporu rozpatrywanego w postępowaniu głównym oraz wyciągnięcie z nich konsekwencji dla orzeczenia, które ma wydać sąd odsyłający, ani interpretacja krajowych przepisów ustawowych lub wykonawczych (wyrok z dnia 14 maja 2020 r., Bouygues travaux publics i in., C-17/19, EU:C:2020:379, pkt 51, 52).
- 46 Niemniej w ramach współpracy sądowej przewidzianej w tym artykule Trybunał może, na podstawie informacji zawartych w aktach sprawy, dostarczyć sądowi krajowemu elementów wykładni prawa Unii, które mogą być dla niego przydatne przy dokonywaniu oceny skutków wywieranych przez dany przepis tego prawa [wyrok z dnia 6 października 2021 r., W.Ż. (Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego – Powołanie), C-487/19, EU:C:2021:798, pkt 133 i przytoczone tam orzecznictwo].
- 47 Rozpatrując konkretnie wnioski mające na celu zakwalifikowanie zachowania przedsiębiorstwa w świetle przepisów prawa Unii w dziedzinie konkurencji, a w szczególności art. 101 TFUE, Trybunał orzekł, że o ile do sądu odsyłającego należy ostateczna ocena, czy – biorąc pod uwagę wszystkie istotne elementy charakteryzujące sytuację w postępowaniu głównym oraz kontekst gospodarczy i prawny, w jaki się ona wpisuje – rozpatrywane porozumienie ma na celu ograniczenie konkurencji, o tyle Trybunał może jednak, na podstawie informacji zawartych w aktach sprawy, którymi dysponuje, dostarczyć wskazówek stanowiących pomoc dla sądu odsyłającego w dokonywanej przez niego wykładni, tak aby mógł on rozstrzygnąć (zob. w szczególności wyroki: z dnia 18 listopada 2021 r., Visma Enterprise, C-306/20, EU:C:2021:935, pkt 51, 52 i przytoczone tam orzecznictwo; z dnia 29 czerwca 2023 r., Super Bock Bebidas, C-211/22, EU:C:2023:529, pkt 28, 29).
- 48 Wynika z tego, że trzeci powód niedopuszczalności również nie może zostać uwzględniony.
- 49 W świetle całości powyższych rozważań wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest dopuszczalny.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania pierwszego

- 50 Poprzez pytanie pierwsze sąd odsyłający dąży zasadniczo do ustalenia, czy art. 101 ust. 1 TFUE należy interpretować w ten sposób, że klauzule parytetu, zarówno szerokiego, jak i wąskiego, wprowadzone do umów zawartych między internetowymi platformami rezerwacji hotelowej a dostawcami usług zakwaterowania nie są objęte zakresem stosowania tego postanowienia z tego względu, że mają one charakter akcesoryjny względem tych umów.
- 51 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem jeśli określona operacja lub działalność nie jest objęta zasadą zakazu przewidzianą w art. 101 ust. 1 TFUE z powodu jej neutralności lub pozytywnego skutku w zakresie konkurencji, ograniczenie autonomii handlowej uczestnika lub uczestników tej operacji lub działalności także nie jest objęte wspomnianą zasadą zakazu, jeżeli to ograniczenie jest obiektywnie niezbędne do realizacji wspomnianej operacji lub działalności oraz proporcjonalne do celów jednej lub drugiej (zob. podobnie wyroki: z dnia 11 września 2014 r., MasterCard i in./Komisja, C-382/12 P, EU:C:2014:2201, pkt 89; z dnia 23 stycznia 2018 r., F. Hoffmann–La Roche i in., C-179/16, EU:C:2018:25, pkt 69; a także z dnia 26 października 2023 r., EDP – Energias de Portugal i in., C-331/21, EU:C:2023:812, pkt 88).
- 52 W przypadku zatem gdy nie można oddzielić takiego ograniczenia od operacji lub działalności głównej bez zagrożenia istnieniu i celom tej operacji lub tej działalności, należy zbadać zgodność tego ograniczenia z art. 101 TFUE wspólnie ze zgodnością operacji lub działalności głównej, w stosunku do której jest ono akcesoryjne, nawet jeśli ograniczenie takie, rozpatrywane osobno, może się wydawać na pierwszy rzut oka objęte zasadą zakazu przewidzianą w art. 101 ust. 1 TFUE (zob. podobnie wyroki: z dnia 11 września 2014 r., MasterCard i in./Komisja, C-382/12 P, EU:C:2014:2201, pkt 90; z dnia 23 stycznia 2018 r., F. Hoffmann–La Roche i in., C-179/16, EU:C:2018:25, pkt 70; a także z dnia 26 października 2023 r., EDP – Energias de Portugal i in., C-331/21, EU:C:2023:812, pkt 89).
- 53 Aby ograniczenie mogło zostać uznane za „akcesoryjne”, należy, po pierwsze, zbadać, czy realizacja operacji głównej, pozbawionej antykonkurencyjnego charakteru, byłaby niemożliwa w braku danego ograniczenia. To, iż operacja ta staje się po prostu trudniejsza do zrealizowania – czy wręcz mniej korzystna – w braku danego ograniczenia, nie może być równoznaczne z nadaniem temu ograniczeniu charakteru „obiektywnie niezbędnego”, co jest wymagane do uznania tego ograniczenia za akcesoryjne. Taka wykładnia prowadziłaby bowiem do rozszerzenia tego pojęcia na ograniczenia, które nie są ściśle niezbędne do realizacji operacji głównej. Taki wynik naruszałoby skuteczność zakazu przewidzianego w art. 101 ust. 1 TFUE (zob. podobnie wyroki: z dnia 11 września 2014 r., MasterCard i in./Komisja, C-382/12 P, EU:C:2014:2201, pkt 91; z dnia 23 stycznia 2018 r., F. Hoffmann–La Roche i in., C-179/16, EU:C:2018:25, pkt 71; a także z dnia 26 października 2023 r., EDP – Energias de Portugal i in., C-331/21, EU:C:2023:812, pkt 90).
- 54 Po drugie, należy w razie potrzeby zbadać proporcjonalność danego ograniczenia w stosunku do celów leżących u podstaw rozpatrywanej operacji. Tym samym w celu obalenia akcesoryjnego charakteru ograniczenia Komisja i krajowe organy ochrony konkurencji mogą zbadać, czy istnieją realistyczne rozwiązania alternatywne, które ograniczają w mniejszym stopniu konkurencję niż rozpatrywane ograniczenie. Te rozwiązania alternatywne nie są ograniczone do sytuacji, która wydarzyłaby się w braku danego ograniczenia, lecz mogą także rozciągać się na inne hipotezy

kontrfaktyczne oparte między innymi na realistycznych sytuacjach, które mogłyby wystąpić w braku wspomnianego ograniczenia (zob. podobnie wyrok z dnia 11 września 2014 r., MasterCard i in./Komisja, C-382/12 P, EU:C:2014:2201, pkt 107–111).

- 55 Trzeba zaznaczyć, że należy dokonać rozróżnienia między pojęciem „ograniczeń akcesoryjnych” analizowanym w ramach art. 101 ust. 1 TFUE a wyłączeniem opartym na art. 101 ust. 3 TFUE. W odróżnieniu od tego wyłączenia przesłanka dotycząca obiektywnej niezbędności w celu zakwalifikowania ograniczenia jako „akcesoryjnego” do celów stosowania art. 101 ust. 1 TFUE nie wymaga wyważenia prokonkurencyjnych i antykonkurencyjnych skutków porozumienia. Takie wyważenie może mieć bowiem miejsce jedynie w ramach art. 101 ust. 3 TFUE (zob. podobnie wyrok z dnia 11 września 2014 r., MasterCard i in./Komisja, C-382/12 P, EU:C:2014:2201, pkt 93).
- 56 W niniejszej sprawie co do zasady wyłącznie do sądu odsyłającego należy ustalenie, przy uwzględnieniu wszystkich przedstawionych mu okoliczności faktycznych, czy spełnione są przesłanki pozwalające na ustalenie istnienia ograniczenia akcesoryjnego. Może on w szczególności uwzględnić zgodnie z art. 9 ust. 2 dyrektywy 2014/104, gdy wpłynie do niego powództwo objęte zakresem stosowania tej dyrektywy zdefiniowanym w jej art. 1 ust. 2, ostateczne rozstrzygnięcia podjęte przez krajowy organ ochrony konkurencji lub sąd odwoławczy.
- 57 Trybunał jest jednak uprawniony do udzielenia sądowi odsyłającemu wskazówek, którymi sąd ten będzie się kierował przy badaniu obiektywnie niezbędnego charakteru ograniczenia w stosunku do operacji głównej.
- 58 Takie badanie, w odróżnieniu od badania wymaganego w ramach wyważenia pro- i antykonkurencyjnych skutków porozumienia do celów stosowania art. 101 ust. 3 TFUE, ma bowiem charakter stosunkowo ogólny i abstrakcyjny, niewymagający oceny czysto faktycznej.
- 59 W pierwszej kolejności okazuje się, że operacja główna, o której mowa w niniejszej sprawie, a mianowicie świadczenie usług internetowej rezerwacji hotelowej przez platformy takie jak Booking.com, wywarła neutralny, a nawet pozytywny wpływ na konkurencję. Usługi te prowadzą do znacznego wzrostu efektywności, umożliwiając z jednej strony konsumentom dostęp do szerokiego wachlarza ofert zakwaterowania oraz proste i szybkie porównywanie tych ofert według różnych kryteriów, a z drugiej strony dostawcom usług zakwaterowania uzyskanie większej widoczności, a przez to zwiększenie liczby potencjalnych klientów.
- 60 W drugiej kolejności nie wykazano natomiast, że klauzule parytetu cenowego z jednej strony są obiektywnie niezbędne do realizacji tej operacji głównej, a z drugiej strony są proporcjonalne do celu tej operacji.
- 61 W tym względzie, co się tyczy klauzul szerokiego parytetu, które zakazują partnerskim podmiotom hotelarskim pozycjonowanym na platformie rezerwacyjnej oferowania za pośrednictwem własnych kanałów sprzedaży lub kanałów sprzedaży prowadzonych przez osoby trzecie pokoi po cenie niższej od ceny oferowanej na tej platformie, nie okazują się one obiektywnie niezbędne do głównej operacji świadczenia usług internetowej rezerwacji hotelowej ani proporcjonalne w stosunku do realizowanego przez nią celu.

- 62 Nie ma bowiem nierozzerwalnego związku między trwałością głównej działalności platformy rezerwacji hotelowej a narzuceniem takich klauzul, które w sposób oczywisty wywołują odczuwalne skutki ograniczające. Oprócz faktu, że takie klauzule mogą ograniczyć konkurencję między różnymi platformami rezerwacji hotelowej, niosą one ze sobą ryzyko wyparcia małych platform i nowych platform wchodzących na rynek.
- 63 To samo dotyczy w okolicznościach sprawy w postępowaniu głównym klauzul wąskiego parytetu, które zakazują partnerskim dostawcom usług zakwaterowania wyłącznie oferowania klientom za pośrednictwem ich własnych kanałów internetowych noclegów po cenie niższej od ceny oferowanej na platformie rezerwacji hotelowej. Chociaż te ostatnie klauzule wywołują *prima facie* mniejszy skutek ograniczający konkurencję i mają na celu przeciwdziałanie ryzyku efektu gapowicza, na które powołuje się w szczególności Booking.com w postępowaniu głównym, nie okazuje się, aby były one obiektywnie niezbędne do zapewnienia rentowności platformy rezerwacji hotelowej.
- 64 Prawdą jest, że w ramach postępowania głównego podniesiono, iż klauzule parytetu mają na celu zapobiec z jednej strony temu, by dostawcy usług zakwaterowania korzystali w nieuczciwy sposób i bez świadczenia wzajemnego z usług i widoczności oferowanej przez platformę rezerwacji hotelowej, a z drugiej strony temu, by nie było możliwości zamortyzowania inwestycji w opracowanie funkcji wyszukiwania i porównywania tej platformy.
- 65 Tymczasem, jak wynika z orzecznictwa przypomnianego w pkt 55 niniejszego wyroku, stosowanie pojęcia „ograniczenia akcesoryjnego”, które decyduje o tym, czy ograniczenie nie będzie podlegać zakazowi przewidzianemu w art. 101 ust. 1 TFUE, nie powinno prowadzić do połączenia z jednej strony ustanowionych w orzecznictwie przesłanek zakwalifikowania ograniczenia jako „akcesoryjnego” do celów stosowania art. 101 ust. 1 TFUE, a z drugiej strony kryterium niezbędnego charakteru wymaganego na podstawie art. 101 ust. 3 TFUE, aby zakazane ograniczenie mogło skorzystać z wyłączenia.
- 66 Z orzecznictwa przytoczonego w pkt 51–55 niniejszego wyroku wynika, że przy badaniu obiektywnie niezbędnego charakteru ograniczenia w stosunku do operacji głównej nie chodzi o analizę tego, czy ze względu na sytuację konkurencyjną na rynku właściwym takie ograniczenie jest wymagane dla zapewnienia sukcesu komercyjnego operacji głównej, lecz o ustalenie, czy w konkretnych ramach tej operacji rozpatrywane ograniczenie jest niezbędne do realizacji tej operacji.
- 67 Zakwalifikowanie ograniczenia jako „akcesoryjnego”, niepodlegającego zakazowi ustanowionemu w art. 101 ust. 1 TFUE, Trybunał rozważał bowiem jedynie w przypadkach, w których realizacja operacji głównej byłaby bez wątpienia zagrożona w braku takiego ograniczenia. Ponadto jedynie ograniczenia, które były z natury niezbędne do tego, aby operacja główna mogła w każdym wypadku zostać zrealizowana, mogły zostać zakwalifikowane jako „ograniczenia akcesoryjne”.
- 68 Tak było w sprawie, w której zapadł wyrok z dnia 11 lipca 1985 r., Remia i in./Komisja (42/84, EU:C:1985:327, pkt 19, 20), w którym Trybunał uznał, że klauzula o zakazie konkurencji była obiektywnie niezbędna do realizacji zbycia przedsiębiorstw, ponieważ w braku takiej klauzuli i w sytuacji, gdy sprzedający i kupujący nadal konkurują ze sobą po zbyciu, okazuje się, że umowa zbycia przedsiębiorstwa nie mogłaby zostać zrealizowana. Uznano bowiem, że sprzedawca, który zna wyjątkowo dobrze szczególne cechy zbywanego przedsiębiorstwa, zachowuje możliwość ponownego przyciągnięcia do siebie swojej dawnej klienteli natychmiast po zbyciu, a tym samym uczynienia tego przedsiębiorstwa nierentowym.

- 69 Tak było również w przypadku niektórych ograniczeń, o których mowa w sprawie zakończonej wyrokiem z dnia 28 stycznia 1986 r., *Pronuptia de Paris* (161/84, EU:C:1986:41). W wyroku tym Trybunał uznał, że klauzule umów franczyzy dystrybucji, które są niezbędne do funkcjonowania systemu franczyzy, nie stanowią ograniczeń konkurencji. Tak było w przypadku klauzul, które uniemożliwiały, aby z przekazanego know-how i pomocy udzielanej przez francyzodawcę korzystali konkurenci. Podobnie klauzule organizowały kontrolę niezbędną dla zachowania tożsamości i dobrego imienia sieci francyzowej, symbolizowaną przez nazwę francyzodawcy (pkt 16 i 17 wspomnianego wyroku).
- 70 Trybunał orzekł również w wyroku z dnia 19 kwietnia 1988 r., *Erauw-Jacquery* (27/87, EU:C:1988:183, pkt 11), że klauzula wprowadzona do konwencji w sprawie rozmnażania i sprzedaży nasion, której jedną ze stron jest posiadacz lub pełnomocnik posiadacza niektórych praw do odmiany roślin i która zakazywała licencjobiorcy sprzedaży i wywozu materiału siewnego bazowego, jest zgodna z art. 85 ust. 1 traktatu WE (obecnie art. 101 ust. 1 TFUE), ponieważ była ona niezbędna, aby umożliwić hodowcy wybór licencjonowanych handlowców przygotowujących materiał siewny do sprzedaży.
- 71 Trybunał uznał również w wyrokach z dnia 15 grudnia 1994 r., *DLG* (C-250/92, EU:C:1994:413, pkt 45), a także z dnia 12 grudnia 1995 r., *Oude Luttikhuis i in.* (C-399/93, EU:C:1995:434, pkt 20), że pewne ograniczenia nałożone na członków spółdzielczej centrali zaopatrzeniowej lub spółdzielni rolniczej, takie jak zakazujące im uczestniczenia w innych formach zorganizowanej współpracy stanowiących dla niej bezpośrednią konkurencję lub ograniczenia przewidujące system odszkodowań za odejście, nie są objęte zakazem przewidzianym obecnie w art. 101 ust. 1 TFUE, w szczególności dlatego, że rozpatrywane postanowienia statutowe ograniczały się do tego, co było niezbędne do zapewnienia prawidłowego funkcjonowania danej spółdzielni i do wsparcia jej pozycji kontraktowej względem producentów.
- 72 W niniejszym przypadku okoliczność, że brak klauzul parytetu cenowego narzuconych przez platformę rezerwacji hotelowej może ewentualnie mieć negatywny wpływ na rentowność usług oferowanych przez tę platformę, nie oznacza sama w sobie, że klauzule te należy uznać za obiektywnie niezbędne. Taka okoliczność, gdyby została wykazana, wydaje się odnosić do modelu biznesowego realizowanego przez internetową platformę rezerwacji, która w szczególności zdecydowała się na ograniczenie poziomu prowizji należnych od afiliowanych dostawców usług zakwaterowania w celu zwiększenia liczby ofert prezentowanych na tej platformie i wzmocnienia pośrednich efektów sieciowych, które z tego wynikają.
- 73 Również okoliczność – przy założeniu, że zostanie ona wykazana – że klauzule parytetu cenowego mają na celu zwalczanie ewentualnych efektów gapowicza i są niezbędne do zagwarantowania wzrostu efektywności lub do zapewnienia sukcesu handlowego operacji głównej, nie pozwala na uznanie ich za „ograniczenia akcesoryjne” w rozumieniu art. 101 ust. 1 TFUE. Okoliczność ta może zostać uwzględniona jedynie w ramach stosowania art. 101 ust. 3 TFUE.
- 74 Chociaż badanie, czy ograniczenie jest obiektywnie niezbędne w stosunku do operacji głównej, ma charakter stosunkowo abstrakcyjny, może ono w szczególności opierać się na analizie kontrfaktycznej pozwalającej na zbadanie, w jaki sposób usługi pośrednictwa internetowego funkcjonowałyby w braku klauzuli parytetu (zob. podobnie wyrok z dnia 11 września 2014 r., *MasterCard i in./Komisja*, C-382/12 P, EU:C:2014:2201, pkt 164). Tymczasem z akt sprawy, którymi dysponuje Trybunał, wynika, że chociaż klauzule parytetu, zarówno szerokiego, jak i wąskiego, były zakazane w kilku państwach członkowskich, świadczenie usług przez Booking.com nie zostało zagrożone.

- 75 W świetle całości powyższych rozważań na pytanie pierwsze należy odpowiedzieć, iż art. 101 ust. 1 TFUE należy interpretować w ten sposób, że klauzule parytetu, zarówno szerokiego, jak i wąskiego, wprowadzone do umów zawartych między internetowymi platformami rezerwacji hotelowej a dostawcami usług zakwaterowania nie są wyłączone z zakresu stosowania tego przepisu ze względu na to, że miałyby mieć charakter akcesoryjny względem tych umów.

W przedmiocie pytania drugiego

- 76 Poprzez pytanie drugie sąd odsyłający dąży zasadniczo do ustalenia, w jaki sposób należy zdefiniować właściwy rynek produktowy do celów stosowania art. 3 ust. 1 rozporządzenia nr 330/2010 w sytuacji, w której platforma rezerwacji hotelowej służy jako pośrednik w transakcjach zawieranych między dostawcami usług zakwaterowania a konsumentami.
- 77 Zgodnie z art. 3 ust. 1 rozporządzenia nr 330/2010 wyłączenie przewidziane w art. 2 ma zastosowanie pod warunkiem, że udział dostawcy nie przekracza 30 % rynku właściwego, na którym sprzedaje on towary lub usługi objęte porozumieniem, a udział nabywcy nie przekracza 30 % rynku właściwego, na którym nabywa on produkty lub usługi objęte porozumieniem.
- 78 Próg udziału w rynku przewidziany w tym przepisie ma na celu, jak potwierdza motyw 5 tego rozporządzenia, ograniczenie przywileju wyłączenia grupowego przewidzianego w tym rozporządzeniu do porozumień wertykalnych, w odniesieniu do których można założyć z wystarczającą pewnością, że spełniają warunki art. 101 ust. 3 TFUE. Jak wskazano w motywie 9 tego samego rozporządzenia, powyżej 30 % progu udziałów w rynku nie można domniemywać, że porozumienia wertykalne wchodzące w zakres stosowania art. 101 ust. 1 TFUE zasadniczo przyniosą obiektywne korzyści takiego rodzaju i w takim zakresie, aby rekompensowały zakłócenia konkurencji, które wywołują.
- 79 W tym względzie sąd odsyłający wyszedł z założenia, że ograniczenia konkurencji wynikające z rozpatrywanych klauzul parytetu cenowego wpisują się w „porozumienie wertykalne”, które zgodnie z art. 1 ust. 1 lit. a) rozporządzenia nr 330/2010 jest zdefiniowane jako „porozumienie lub praktyk[a] uzgodnion[a] zawierane między dwoma lub więcej przedsiębiorstwami, działającymi – w ramach takiego porozumienia lub praktyki uzgodnionej – na różnych szczeblach obrotu w zakresie produkcji lub sprzedaży, które dotyczą warunków zakupu, sprzedaży lub odsprzedaży niektórych towarów lub usług przez ich strony”.
- 80 Do Trybunału zwrócono się zatem jedynie o dostarczenie wskazówek co do elementów wykładni, które należy wziąć pod uwagę przy definiowaniu rynku właściwego, gdy chodzi, tak jak w sprawie w postępowaniu głównym, o usługi pośrednictwa internetowego, przy czym takie zdefiniowanie, które wymaga uwzględnienia warunków konkurencji oraz struktury popytu i podaży na danym rynku, zależy w dużej mierze od pogłębionej analizy okoliczności faktycznych, której może dokonać jedynie sąd odsyłający. Jest tak tym bardziej, że sąd odsyłający dostarczył Trybunałowi jedynie niewiele informacji i w związku z tym Trybunał nie jest w stanie dokładnie zdefiniować właściwego rynku produktowego.
- 81 Jak wskazano zarówno w pkt 2 komunikatu Komisji z 1997 r. w sprawie definicji rynku właściwego do celów wspólnotowego prawa konkurencji (Dz.U. 1997, C 372, s. 5), jak i w pkt 6 zmienionego komunikatu Komisji z 2024 r. w sprawie definicji rynku właściwego do celów unijnego prawa konkurencji (Dz.U. 2024, C 1645, s. 1), definicja rynku służy do określania i definiowania granic konkurencji między zainteresowanymi przedsiębiorstwami.

- 82 Co się tyczy rynku produktowego, który jest jedynym rozpatrywanym w niniejszym pytaniu, z orzecznictwa Trybunału wynika, że pojęcie rynku właściwego oznacza, iż może na nim istnieć skuteczna konkurencja między produktami lub usługami stanowiącymi jego część, co zakłada wystarczający stopień zamienności wszystkich produktów lub usług stanowiących część tego samego rynku w odniesieniu do tego samego zastosowania. Zamienności lub zastępowalności nie ocenia się tylko w świetle obiektywnych cech rozpatrywanych produktów i usług. Należy również uwzględnić warunki konkurencji oraz strukturę popytu i podaży na rynku [wyroki: z dnia 23 stycznia 2018 r., F. Hoffmann–La Roche i in., C-179/16, EU:C:2018:25, pkt 51 i przytoczone tam orzecznictwo; z dnia 30 stycznia 2020 r., Generics (UK) i in., C-307/18, EU:C:2020:52, pkt 129].
- 83 W niniejszej sprawie sąd odsyłający zmierza ostatecznie do ustalenia, czy – jak zdecydowano w ramach postępowań wszczętych w Niemczech – właściwym rynkiem produktowym do celów zastosowania progu udziału w rynku przewidzianego w rozporządzeniu nr 330/2010 był „rynek platform hotelowych”, zdefiniowany jako rynek, na którym internetowe platformy hotelowe oferują usługi pośrednictwa na rzecz dostawców usług zakwaterowania, czy też rynek właściwy jest szerszy niż rynek portali rezerwacji hotelowej.
- 84 W tym względzie, jak wskazano w pkt 95 zmienionego komunikatu, o którym mowa w pkt 81 niniejszego wyroku, w przypadku platform wielostronnych można zdefiniować właściwy rynek produktowy w odniesieniu do produktów oferowanych przez platformę jako całość, w sposób obejmujący wszystkie grupy użytkowników (lub wiele takich grup), lub też zdefiniować odrębne (aczkolwiek powiązane) właściwe rynki produktowe w odniesieniu do produktów oferowanych po każdej stronie platformy. W zależności od okoliczności sprawy bardziej odpowiednie może być zdefiniowanie odrębnych rynków, gdy istnieją znaczne różnice w zakresie możliwości substytucji po poszczególnych stronach platformy. Aby ocenić, czy takie różnice istnieją, można wziąć pod uwagę takie czynniki jak to, czy przedsiębiorstwa oferujące produkty substytucyjne dla każdej grupy użytkowników różnią się między sobą, jak stopień zróżnicowania produktów po każdej stronie (lub postrzeganie go przez każdą grupę użytkowników), jak czynniki behawioralne, takie jak decyzje o korzystaniu z platform podejmowane przez każdą grupę użytkowników, oraz jak charakter platformy.
- 85 W celu określenia udziału Booking.com jako dostawcy usług pośrednictwa internetowego dla dostawców usług zakwaterowania do celów stosowania art. 3 ust. 1 rozporządzenia nr 330/2010 należy zatem zbadać, czy inne rodzaje usług pośrednictwa i inne kanały sprzedaży mogą zastąpić usługi pośrednictwa z punktu widzenia popytu z jednej strony dostawców usług zakwaterowania na te usługi pośrednictwa, a z drugiej strony klientów końcowych.
- 86 Sąd odsyłający powinien zatem w celu zdefiniowania rynku właściwego sprawdzić, czy istnieje konkretnie substytucyjność między usługami pośrednictwa internetowego a innymi kanałami sprzedaży, niezależnie od tego, że kanały te mają różne cechy i nie oferują tych samych funkcji wyszukiwania i porównywania ofert usług hotelarskich.
- 87 Z tej perspektywy do sądu odsyłającego należy uwzględnienie wszystkich przedstawionych mu okoliczności.
- 88 W niniejszej sprawie należy zauważyć, że w ramach postępowań wszczętych w Niemczech, które leżą u podstaw niniejszej sprawy, Bundesgerichtshof (federalny trybunał sprawiedliwości) potwierdził w swoim orzeczeniu z dnia 18 maja 2021 r. oceny dokonane zarówno przez Oberlandesgericht Düsseldorf (wyższy sąd krajowy w Düsseldorfie), jak i przez federalny organ

ochrony konkurencji w celu zdefiniowania rynku właściwego. Potwierdził on zatem wniosek, zgodnie z którym właściwym rynkiem produktowym do celów zastosowania progu udziału w rynku określonego w rozporządzeniu nr 330/2010 jest rynek platform hotelowych zdefiniowany jako rynek, na którym internetowe platformy hotelowe oferują usługi pośrednictwa na rzecz dostawców usług zakwaterowania.

- 89 O ile oceny federalnego urzędu ochrony konkurencji i organów odwoławczych w Niemczech dotyczące definicji właściwego rynku produktowego do celów stosowania rozporządzenia nr 330/2010 nie odnoszą się sensu stricto do ostatecznych rozstrzygnięć stwierdzających naruszenie prawa konkurencji, które zgodnie z art. 9 ust. 2 dyrektywy 2014/104 mogą być przedstawiane przed sądami krajowymi co najmniej jako domniemanie faktyczne, że nastąpiło naruszenie, o tyle oceny te, w sytuacji gdy dotyczą tego samego rynku geograficznego, należą do szczególnie istotnych elementów kontekstu.
- 90 Do sądu odsyłającego należy jednak ustalenie, czy taka definicja rynku, która uwzględnia szczególne cechy „usług umownych” oferowanych przez OTA zarówno z punktu widzenia dostawców usług zakwaterowania, jak i klientów końcowych, jest obciążona jakimkolwiek błędem w analizie lub opiera się na błędnych ustaleniach.
- 91 W świetle całości powyższych rozważań na pytanie drugie należy odpowiedzieć, iż art. 3 ust. 1 rozporządzenia nr 330/2010 należy interpretować w ten sposób, że w sytuacji, w której internetowa platforma rezerwacji hotelowej służy jako pośrednik w transakcjach zawieranych między zakładami hotelarskimi a konsumentami, zdefiniowanie rynku właściwego do celów stosowania progów udziałów w rynku przewidzianych w tym przepisie wymaga konkretnego zbadania substytucyjności usług pośrednictwa internetowego i innych kanałów sprzedaży z punktu widzenia podaży i popytu.

W przedmiocie kosztów

- 92 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (druga izba) orzeka, co następuje:

1) Artykuł 101 ust. 1 TFUE

należy interpretować w ten sposób, że:

klauzule parytetu, zarówno szerokiego, jak i wąskiego, wprowadzone do umów zawartych między internetowymi platformami rezerwacji hotelowej a dostawcami usług zakwaterowania nie są wyłączone z zakresu stosowania tego przepisu ze względu na to, że miałyby mieć charakter akcesoryjny względem tych umów.

2) Artykuł 3 ust. 1 rozporządzenia Komisji (UE) nr 330/2010 z dnia 20 kwietnia 2010 r. w sprawie stosowania art. 101 ust. 3 [TFUE] do kategorii porozumień wertykalnych i praktyk uzgodnionych

należy interpretować w ten sposób, że:

w sytuacji, w której internetowa platforma rezerwacji hotelowej służy jako pośrednik w transakcjach zawieranych między zakładami hotelarskimi a konsumentami, zdefiniowanie rynku właściwego do celów stosowania progów udziałów w rynku przewidzianych w tym przepisie wymaga konkretnego zbadania substytucyjności usług pośrednictwa internetowego i innych kanałów sprzedaży z punktu widzenia podaży i popytu.

Podpisy